



STADSHOLMEN

# SÄTRA GÅRD 2

Sättagårdsvägen 6A-B

SÄTRA



## Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

### FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsammans med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats [www.stadsholmen.se](http://www.stadsholmen.se)



**1 HUVUDBYGGNADEN**

**2 FLYGELBYGGNADEN**



SÄTRA GÅRD ÅR 1958.  
FOTO: AF PETERSENS. SSMF60862

Fastigheten Sättra gård 2 har medeltida anor och ägdes under en period av Bo Jonsson Grip, landets störste jordägare på 1300-talet. Under 1600-talet blev Sättra ett säteri under nyadlade Lars Bengtsson Skytte. Till gården hörde flera torp och ekonomibyggnader.

Fram till 1960-talet, då Stockholms stad köpte marken, var Sättra gård en av Stockholmstraktens storgårdar.

De två kvarvarande byggnaderna, huvudbyggnaden och flygelbyggnaden, uppfördes under 1700-talet i tidsenlig karaktär med panelklädda timmerfasader. Byggnaderna och platsen representerar samhällshistoriska värden och är viktiga för förståelsen av stadsdelens tidigare historia. Trots renoveringar under 1970-talet har byggnadernas karaktär ett miljöskapande värde och vittnar om 1700-talets byggnadstradition. Invändigt bevarar främst flygeln äldre inredningsdetaljer såsom bjälktak och fyra putsade eldstäder. I huvudbyggnadens hall finns en äldre hög bröstpanel.

Fastigheten Sättra gård 2 är blåvärderad enligt

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

#### OMRÅDESBESKRIVNING

Sättra gård 2 är placerad i stadsdelen Sättra, en söderort inom Stockholms kommun. Området tillhörde tidigare Sättra gård, vilken även är dess namne. Sättra gränsar till stadsdelarna Bredäng och Skärholmen samt till kommundelarna Segeltorp i Huddinge kommun och Kungshatt i Ekerö kommun. Området ligger i ett kuperat landskap där de ursprungliga höjdskillnaderna bibehållits, liksom stora delar av vegetationen med Sättraskogen, Sättra Berg och dalgångarna ned mot Mälarens stränder.

I sydost ligger E4:an mot Södertälje. Planen är



**INTERIÖR FRÅN HUVUDBYGGNADENS HALL  
ÅR 1962. VÄGGPANELER OCH HELFRANSK  
1700-TALSDÖRR. FOTO: G. OHLSON. SSMF79080**

trafikseparerad med en trafikled i den sydöstra delen från vilken ett par matargator utgår och sprider sig som en ring runt stadsdelen. Från matargatorna går angöringsgator som grenar. Inom stadsdelen rör man sig obehindrat till fots på gångvägar genom parkområden och under matargatorna i viadukter.

Fram till 1960-talet var Sättra en orörd landsbygd på vilken det fanns några äldre hus. Sedan 1600-talet stod här bland annat torpen Smedstorp och Ekelund. Smedstorp är borta med Ekelund ligger kvar. Längs Mälarens strand blomstrade krogar och värdshus som stod till förfogande för trafiken på vattnet. Ett exempel är Rostock, en byggnad med anor från 1600-talet som inrymde en välkänd sjökrog.

Under 1700-talet växte en ny rikemansklass fram i Stockholm som skaffade sig gårdar utanför malmarna, gärna nära Mälarens stränder. Exempel på sådana platser i närområdet är Skärholmens gård och herrgårdsanläggningen Jakobsbergs gård, tidigare ett torp under Sättra gård. I början av 1870-talet startade Johan Land en varvsrörelse vid Sättra. Verksamheten bestod till stor del av underhåll och reparation av segelskutor men där byggdes även prämar fram till 1935. Varvsarbetarna bodde i kaserner på höjden

ovanför varvet. Idag utgörs varvsområdet av en småbåtshamn.

År 1961 köpte Stockholms stad Sättraegendomarna. Exploateringen av Sättra ingick som en del av generalplanen för hela Sättra egendom och fastställdes 1962. Generalplanarbetet utfördes av Josef Stäck vid Stockholms stads stadsbyggnadskontor. Stadsplanen för Sättra fastställdes året därpå, den utformades av Vattenbyggnadsbyrån, VBB. Byggnadsarbetena påbörjades 1964 och fyra år senare var hela stadsdelen uppförd. Områdets bebyggelse präglas främst av lamellhus och radhuslängor.

Sättra centrum invigdes 1965 och var Stockholms första inomhuscentrum, ritat av arkitekterna Gunnar Lindman, Harald Mjöberg och Åke Arnell. Vid torget finns två konstverk; en i brons av Gunnel Friberg kallad "Dockvagn" samt en betongmur i mjuka former av Marie Stenqvist. År 1966 invigdes Sättrakyrkan, ritad av arkitekt Lennart Erksammar och den första samarbetskyrkan mellan EFS och Svenska kyrkan.

Tidigare var varvet, tegelbruket på Kungshatt och i viss utsträckning jordbruket det som gav arbetstillfällena i Sättra. Idag präglas näringslivet av industrieta-



ÄLDRE VÄGGPANEL I  
HUVUDBYGGNADENS HALL.  
FOTO: J. MALMBERG

bleringar, handel vid centrum och flera småföretag.

## HISTORIK

### *Medeltidens Sättra*

Namnet Sättra, eller Sättra, betyder säter, det vill säga skogsäng eller utmarksäng. Namnet omnämns 1331, troligtvis för första gången, i en förteckning över Strängnäs stifts egendomar. Antagligen var markerna ursprungligen avstyckade från det äldre folkungagodset Årsta som enligt traditionen ägdes av Birger Jarl. Under 1370-talet ägdes Sättra av en Torkil Karlsson som 1376 upplät 1 markland jord i saetrum i wantör sokn till riksdrotsen Bo Jonsson Grip.

Grip byggde upp ett enormt godsinnnehav under sin levnadstid. Mer än 1500 gårdar i Sverige och Finland vilken motsvarighet inte funnits varken förr eller senare. Vid hans bortgång splittrades egendomarna upp och Sättra förefaller ha brukats av självägande bönder. Under andra halvan av 1400-talet omnämns bonden Pawel i Saethra.

### *Sättra under 1500-talet*

Under kriget mot danskarna lät Gustav Vasa hösten 1521 anordna ett vinterläger i Sättra från vilken infarten

till Stockholm kunde kontrolleras. Sättra bokfördes i Gustav Vasas jordeböcker 1539 och 1543 som en gård med 1 markland och en hel besättning, vilket innebär att det uppfattades som ett hemman. På 1500- och 1600-talen motsvarade ett hemman vanligen en bondgård med en sådan storlek att brukaren kunde försörja sig och sin familj på avkastningen av jorden, och erlägga den skatt som åvilade egendomen.

Vid mitten av 1500-talet fanns en självägande skattebonde på Sättra, Ingemund, som enligt jordeböcker var en välbärgad man. År 1594 tilldelades Sättra till kamreraren Knut Persson för att 1598 överlåtas till Tomas Sigfridsson, skeppsbyggmästare. Från 1613 och några år framåt hade kamreraren Peder Nilsson Sättra gård. Till egendomen hörde torpen Bredinge, Ekelund, Kärrtorp, Sandstorp, Slätten, Smedstorp, Rostock, Ålgryte samt Kungshatt.

### *Skyttes Sättra gård*

I samband med att Lars Bengtsson Skytte, borgmästare i Norrköping, adlades 1619 tillföll Sättra honom som säteri. Enligt ett kungligt brev den 7/2 1619 från Gustav II Adolf;

Till Lars Skytte och hans äkta manliga brustarf-



SÄTRA GÅRD MED HUVUDBYGGNAD OCH FLYGELBYGGNAD. FOTO: J. MALMBERG

ingar skänkes Sättra, ett skattehemman i Brennekyrka sockn., med all dess årliga ränta under frelses och frelsemanens tjänst, så ock adliga privilegier och friheter.

Som adlad tog Lars Bengtsson namnet Skytte af Sättra gård. L.B. Skytte blev ståthållare på Stockholms och Uppsala slott, han var även delaktig i Rådstuguförhandlingar i Stockholms rådstuga. Där blev han känd för sin humana rättsuppfattning och sociala patos och insåg att skattetrycket slog hårt mot befolkningen på landsbygden. Sannolikt gjorde Lars Bengtsson Skytte Sättra till en ståndsmässig gård, men de nuvarande bostadshusen är troligen uppförda under 1700-talet.

I sitt testamente tillskrev Lars Bengtsson Skytte gårdens avkastning och alla underliggande torp till de husfattigas uppehälle, förmedlade av Danviks hospital. Detta medförde långa processer mellan Skyttes ättlingar och Danviks hospital innan familjen lyckades upphäva testamentet. Under 1700-talet ägde tre generationer Brinkman egendomen (ättlingar till Skytte). Det är sannolikt från denna period som huvudbyggnaden och flygelbyggnaden fick sin form.

Vid mitten av 1700-talet sköttes gården med hjälp av två pigor och gifta drängar som senare kallas statare. Hundra år senare bodde över 30 personer på Sättra.

I början av 1800-talet ägde bryggaren Schruder och löjtnant A. Råfeldt Sättra. Enligt Carpelans karta 1817 fanns en trädgård med åtta kvarter söder om vägen, litet trädgårdskvarter i norr och öster om byggnaderna. År 1890 testamenterades gården ännu en gång till de fattiga. Det var änkefru Christina Charlotte Råfelts önskan att gården skulle delas lika mellan tre stiftelser, verksamma bland stadens fattiga; Vänner till Pauvres Houteux, Svenska diakonissanstalten och Stockholms sjukhem. Institutionerna arrenderade ut gården som låg orörd fram till 1961 då den genom expropriation förvärvades av Stockholms stad. Sedan 2006 ägs fastigheten av Stadsholmen.

#### *Gårdens karaktär 1940*

År 1940 genomförde Skönhetsrådet en inventering som beskriver gården och byggnadernas placering. Söder huvudbyggnaden med flygel var infartsvägen



FLYGELBYGGNADEN MED KVADRATISK PLANFORM. FOTO: J. MALMBERG

och söder om vägen låg trädgården med en liten bod som var från 1700-talet. Väster om huvudbyggnaden stod flera byggnader som innehöll ladugård, magasin, såg, källare, pumphus, hönshus, vagnshus och bodar för alla nödvändiga redskap för jordbruket. En bit västerut längs infartsvägen låg ytterligare ett boningshus, nuvarande Långsättra 2, som beboddes av arbetarfamiljer.

### ***Brand och nya bostäder***

Medan den nya stadsdelen Sättra växte fram under 1960-talet förföll gården och 1966 blev huvudbyggnaden svårt skadad i en brand. Huvudbyggnaden återuppbyggdes 1970 och inreddes till samlingslokal åt ABF. Exteriört förändrades huset något, bland annat revs några tillbyggnader och en stor del av den äldre interiören gick förlorad. Fotografier från tidigt 1960-tal visar att det bland annat fanns helfranska 1700-talsdörrar.

Flygelbyggnaden som tidigare innehöll två bostäder renoverades till en bostad varav en äldre dörröppning på den södra fasaden igensattes. Modernt kök och

wc installerades och de äldre eldstäderna renoverades och nya snickerier tillkom. Sannolikt ersatte wc delar av den äldre murstocken som innehöll bakugn från spisen i köket.

En tid därefter disponerades gården av grekisk-ortodoxa kyrkan.

### ***Upprustning och renovering***

Den senaste renoveringen genomfördes 2007 då både flygelbyggnaden och huvudbyggnaden inreddes med nya kök och badrum. Rummen försågs med profilerade snickerier, spegeldörrar och nya golv lades in. I huvudbyggnaden uppsattes en 1700-tals kakelugn deponerad av Stadsmuseet, ursprungligen placerad på Österlånggatan 41.

### **BYGGNADSBESKRIVNING**

Av den ursprungliga Sättra gård finns två kvarvarande byggnader, huvudbyggnaden och en flygelbyggnad. Gårdsplanen vid bostadshuset är grusad och nyttjas för parkering. Öster om byggnaderna finns trädgård med gräsytor, frukt- och lövträd. Mot en gångväg





PUTSAD ÖPPEN SPIS, SANNOLIKT FRÅN 1700-TALET.  
FOTO: J. MALMBERG



KAKELUGN FRÅN 1700-TALET PLACERAD I HUVUDBYGGNADEN.  
DEPONERAD AV STADSMUSEET. FOTO: J. MALMBERG

söder om byggnaderna avskärmas tomten av täta buskage och i norr vidtar en lövskogsbevuxen sluttning.

#### *Huvudbyggnaden, hus nummer 1 på kartan*

Byggnaden är en envåning, knuttimrad byggnad av parstugetyp, typisk för 1700-talet, som står på en fogstruken naturstensmur. Fasaderna är locklistpanelade med synliga knutlådor och taket är tegelklätt med enkupigt tegel och två skorstenar, symmetriskt placerade och inklädda i svart plåt. Fönstren är kvadratiska med mittpost och två spröjsade bågar. Omfattningarna är enkla. Huset är rödmålat med ljusgrå fönsteromfattningar. Framför huvudentrén är en fritrappa av grå granit, fyra betongplattor nedanför trappan och enkla järnräcken. Dörren består av en ljusgråmålad pardörr av liggande panel med ett

rombiskt fönster i varje blad.

Invändigt finns få äldre inredningsdetaljer, efter en brand på 1970-1980-talet. Snickerier och ytskikt kommer främst från renoveringen 2007 men har äldre karaktär. Dörrarna är halvfranska med tre fyllningar och profilerade foder. I hallen finns en hög bröstpanel med halvfranska fyllningar av 1800-talstyp och i ett rum finns en putsad välvd nisch med en flat kakelugn från 1700-talet.

#### *Flygelbyggnaden, hus nummer 2 på kartan*

Byggnaden är en envåning, knuttimrad byggnad med korsplan. Korsplanen härrör ur 1700-talets tjänsteflyglar på herrgårdarna och hustypen fick stor spridning under 1800-talet.

Flygeln står på en fogstruken naturstensmur med

locklistpanelade fasader och synliga knutlådor. Taket är lagt med enkupigt tegel och har en kupa i röd locklistpanel i västra takfallet samt en putsad skorsten med krön i husmitten. Entrédörren är indragen i en nisch med väggar av släta ljusgrå bräder. Dörren är ljusgrå med liggande bräder. Framför entrén finns ett granitsteg och betongplattor. Fönstren är kvadratiska, målade i ljusgrått med två spröjsade utåtgående bågar samt enkla foder.

På den norra väggen finns en tillbyggnad av stående

träpanel under ett pulpettak.

Invändigt finns den äldre planformen bevarad med fyra rum och hall omkring en stor murstock. I varje rum finns en putsad eldstad bevarad, troligtvis från 1700-talet. Alla har dock restaurerats vid renoveringen 1970. Taket är ett äldre bjälktak, dörrarna är halvfranska med tre fyllningar och foder är profilerade. Golv och snickerier är senare tillkomna, liksom kök och badrum som moderniserades 2007 efter en omfattande vattenskada.

## GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, [www.stadsmuseum.stockholm.se](http://www.stadsmuseum.stockholm.se).